

5658.

DISSERTATIO INAUGURALIS HISTORICO-
PHILOSOPHICA
DE
CAUSSIS CIVITATUM CONSTITUENDA-
RUM NON NULLIS
EX HISTORIA INPRIMIS ANTIQUIORE
DEMONSTRANDIS,

QUAM,
CONSENSU AMPLISSIMI ORDINIS PHILOSOPHORUM IN UNIVERSITATE
LITERARUM CAESAREA DORPATENSI,

PRAESIDE ELECTO

D. GEORGIO FRIDERICO POESCHMANN

AB IMPER. RUSS. CONSILII AULICIS, PROFESSORE HISTOR. P. O. ET COLLEG.
SCHOL. ADMINISTR. SODALI,

PRO SUMMIS IN PHILOSOPHIA RITE CAPESSENDIS HONORIBUS

SCRIPSIT AC PUBLICE DEFENDIT

ALEXANDER SIEVERS
COMES IMP. RUSS.

DIE II. OCTOBRIIS MDCCCIX.

PRODIIT IN OFFICINA MICHAELIS GERHARDI GRENZII,

TYPOGRAPHI ACADEMICI.

*Dem Herrn Hofrat von Cohnemann
auf Veranlassung des Königs.*

De caussis nonnullis civitatum constituendarum, ex historia inprimis antiquiore demonstrandis.

De caussis civitatum constituendarum praecipuis scribenti mihi pauca primum liceat praemittere, quae consilium meum, hoc qualicumque libello exsequendum, spectant.

§. I.

Dum enim in animo habeo, caussas ex historia eruere, quae civitatibus imperiisque constituendis praecipue ansam praebuerint, vereor, ne rem tritam et decantatam retractare videar.

Multi enim viri, *) tam ingenii acumine quam eruditionis laude conspicui, in hoc argumento docte et luculenter explicando elaborarunt; neque ego talis sum, ut cum tantis viris in arenam descendere et de palma cum illis decertare mihi arrogem. Sed quum quaestio, a me proposita, vario modo solvi possit, illaque ita se habeat, ut ea inprimis

*) Egregie de origine societatum civilium disseruerunt: Iselin (Geschichte der Menschheit;) Iusti, (Natur und Wesen der Staaten;) Montesquieu, (de l'esprit des loix;) Home (Sketches of the history of man;) Ferguson (Essay on the history of civil society;) Dunbar (Essays on the history of Mankind;) Goguet, Pauw, Falconer, Meiners et alii.

tempestate, qua tot imperiorum civitatumque constitutio immutatur et evertitur, lectoris animum paulisper detinere posse videatur, haud absonum fore arbitratus sum, in causas accuratius inquirere, quibus civitates constitutae fuerint.

§. II.

Quum vero indicatam quaestionem aliter Philosophi, aliter Historici enucleare consueverint, necesse est, ut praemoneam, me, posthabitis Philosophorum placitis, ea unice pertexere voluisse, quae, duce historia, in hac re demonstrari probarique possint. Quamquam enim, (e. g.) re paulo altius repetita, communem societatis securitatem in constituendis civitatibus spectatam fuisse, eamque interdum civitatum formandarum non levem fuisse causam, haud inficias iverim, tamen, si paulo accuratius historiam ipsam inspicere velis, mecum facile consenties, discrimina nonnulla occurrere, quae extra hanc philosophicam civitatis notionem posita esse videantur.

§. III.

Quare primum de notione civitatis, quatenus historiae conveniat monumentis, paucis disserere apud me constitui. *Civitatem vero appello hominum societatem, legibus, communibus institutis et imperio quodam quam maxime coniunctam.* Talis vero hominum societas, sive forte aliqua (quod sensu vulgari haud philosophico sumendum est) sive consulto, sive denique vi coacta, potentioris alicuius arbitrio, convenerit, non aliter potest consistere opibusque sensim sensimque auctis firmari, ac si singulorum consilia inter se congruant, in eoque conspirent, quod, tanquam finem sibi propositum, singuli assequi nituntur. *)

*) Goguetius statim ab initio operis (Origine des loix, des sciences etc.) conjunctione consiliorum singulorumque consensu, societatem civilem nitū affirmat

§. IV.

Civitatem ergo eam hominum societatem nominandam censeo, quae legibus et institutis non nullis ideo coniuncta est, ut finem, qualiscunque ille sit, coniunctis singulorum viribus omnes omnino assequantur. Quem quidem finem, in constituendis civitatibus assequendum, omnes ac singulos cognitum perspectumque ubique habuisse, neque probabile est, neque ex historia facile poterit demonstrari.

§. V.

Vario vero modo, diversisque ex causis hominum societates coïre et coalescere possunt. Alii enim, necessitate cogente, ut sibi prospicerent seque tutos ab hostibus praestarent, consociationes iniverunt; dum intelligebant, coniunctis viribus tam malum quodve ingruens facilius propulsari, quam bona nonnulla melius comparari posse. Alii, uti iam supra monui, coacti fuerunt cum aliis se coniungere; quod interdum a viro, potentia et divitiis conspicuo, factum esse reperimus. Ex his, quae modo dixi, mihi fluere videtur, *causas* societatum ineundarum vel adeo civitatum constituendarum *a fine differre* illo, quem legislatores et philosophi in civitatibus tam formandis quam administrandis spectandum censuerunt. Quaeri enim potest, quid illa hominum consociatio valeat, quam civitatem appellamus? quid boni vel mali, ubi semel constituta est, ex illa proveniat? quam vim habeat ad excolendum efformandumque genus humanum? qua ratione denique civitas constitui administrarique debeat, ut cives, quem proponunt illi viri, finem recte assequantur.

Sed qua ratione contractus eiusmodi societatibus tam constituendis quam amplificandis (necessario, uti asserit Goguetius) praeiverint, infra curatius examinabimus.

§. VI.

Et iam antiquioribus temporibus de fine civitatis quaesitum est. Plato sibi finxit rempublicam talem, qualis caeteris civitatibus tanquam pro exemplo esset. Illa Platonis respublica plerumque adeo derisa et ludibrio habita est, ut scriptores, si quid absurdi et ab omni experientia remoti indicandum esset, ad illam Platonis rempublicam relegare consueverint; quamvis scire debuissent et Leibnitium de illa aeque judicasse *) et Kantium Platonis caussam strenue egisse. **) At Plato, recte, ni fallor, dum suam constituit rempublicam, finem a caussis distinguit, quae civitatibus formandis quasi praeiverint; neque de fine civitatis illo disputat quem vulgo habere solent ii, qui coeunt in civilem societatem, sed de illo, quem Philosophus sibi fingit, ad quem rite adsequendum omnia, quae in civitatibus constituenda tuendaque censet, conformat. Hunc vero summum civitatis finem *virtutem* ***) esse contendit, non politicam illam qua Montesquieus ****) democratiae vel, sensu proprio, reipublicae

*) V. Leibnitii Opera. Tom. V. Pag. 369. „Non ita pridem didicimus, plus Platonem in recessu habere, quam vulgo apparet. Ideam sapientis perfecti et optimae reipublicae proponi, utile est, etsi nuspiam detur in terris.“

**) V. Kants Kritik der reinen Vernunft S. 372. Iuvat praeterea legisse, quae Tiedemann, Tennemann, Herbart et Morgenstern de Platonis republica disseruerunt.

***) Non solum in LL. de republica verum etiam alibi virtutem civitatis optimae, vel perfectae basin appellat. Alcib. I. „ὅτι ἀπὸ τειχῶν, ἐδὲ τειχῶν, ἐδὲ νεωρίων δεόνται αἱ πόλεις, ἐδὲ πληθούς, ἐδὲ μεγέθες, ἀνευ ἀρετῆς. Ἐν δὲ μέλλεις ταύτης πόλεως πράξειν ὀρθῶς καὶ καλῶς, ἀρετῆς σοὶ μεταδοτέον τοῖς πολιταῖς.“ Qualis vero illa virtus sit, quam Plato praedicat ex multis locis apparet. Illa enim Plotoni optima civitas est, quae ita administratur: „Ὅπως ὅτι βέλτιστοι οἱ πολῖται ὦσιν.“

****) Montesquieus (Esprit des loix L. v. c. 1. sqq.) virtutem in amore reipublicae positam esse dicit.

administrandae rationem contineri putat, verum *moralem virtutem*, ad quam genus humanum institui educarique debet. *) Iam vero lubenter largior, Platonem civitatem talem exhibuisse, qualem nusquam gentium ita constitutam videmus; neque ii omnino me sibi repugnantem habebunt, qui quidem contendunt: Platonis rempublicam magis publicae educationis institutum, ad Laconicae reipublicae similitudinem effectum et comparatum, quam vere civitatis formam esse. Si vero statuimus, genus humanum eo consilio procreatum fuisse, ut sensim sensimque excoleretur; quum porro variae animi humani dotes ac facultates ita se habeant, ut efformari possint, sane etiam consociationem hominum, qualem in civitate videmus, ad culturam generis humani permultum fecisse concedamus necesse est. Neque historia huic veritati repugnat, quippe quae docet, homines tam singulos, quam universas hominum societates non, nisi in civitatibus, exultas atque ad rerum divinarum humanarumque cognitionem traductas fuisse. Quod si recte se habet, Platonem etiam summum et primum civitatis finem in republica constituisse et proposuisse, facile largiemur.

§. VII.

Sed haec hactenus. Nam quum de causis civitatum constituentiarum ex historia demonstrandis mihi scribendum esset, earundem finem magis silentio praeterire, quam fusius exponere debebam. Iam exposita civitatis notione ad causas ipsas progredior, quibus civitates exstiterint.

*) Ergo, e. g. non fortitudo solum, uti in Lacedaemoniorum civitate, verum quaevis animi humani facultas excolenda erat, ut, quem finem civitatis perfectae Plato finxerat, singuli, omnium omnino concentu, reipublicae cives assequerentur.

§. VIII.

Primum vero societatem hominum a consociatione familiarum et gentium et a civitate distinguendam esse puto. Homines enim interdum in societates pro tempore coeunt, et, postquam id, quod volebant, assequuti sunt, itidem seiunguntur. Sic populi rudes illi et feroces in pluribus orbis terrarum partibus, quum sive feras occidere, sive hostem a finibus suis arcere sibi proposuerint, plerumque societates inire dicuntur. Neque gentes agrestes. Venatores et Nomades, quamvis coniunctas inter se et quodam modo consociatas, civitatem ubique habere dixerim. Et sane antiquissimas hominum societates neque adeo firmas et stabilitas, neque tam artificiose constitutas fuisse, uti vulgo putatur, ex historia facile poterit demonstrari. *) Plerique inter viros doctos quum originem civitatum explicare vellent, de pactis atque conventis mutuis cogitarunt, quibus, vel tacite factis vel diserte expressis, factum sit, ut singuli voluntatem suam voluntati totius societatis subjicerent, ideoquo civitatem constituerent; **) quod quidem certe haud ubique locum habuisse ex historiae antiquissimae monumentis facile probari potest. Attamen ex parvis hominum consociationibus tum maiores societates, tum florentissima regna exorta sunt; qua ratione id factum sit, historia duce, in sequentibus illustrare conabor.

*) Cf. Polyb. VI. Exc. c. 3. Locke II. 7. Ferguson. P. 119. Robertson Hist. of America IV. B. der deutschen Uebersetzung von Schiller. S. 387 u. ff. Meiners über die Entstehung des bürgerlichen Regiments, im 5ten Bande des hist. Magazins von Seite 197.

*) Cf. Goguetius (Origine des loix etc. L.I. in praefat.)

P A R S P R I M A.

§. IX.

Primum vero recte quaeritur, quid potissimum in homine ipso spectandum sit, ubi de civitatum origine sermo est. Nam homines inter se coire, societates formare, civitates denique constituere non potuissent, nisi a natura ipsis datum fuisset, ut necessario coniungerentur. Quare primum illae *animi humani facultates* sunt indicandae, quibus factum sit, ut homines consociationes varii generis inirent. Hic vero, praeter indolem illam naturalem, qua genus humanum ferri incitarique videmus, ut progrediatur melioremque rerum cognitionem nanciscatur, duo potissimum impulsus observandi mihi venerunt. Unus est *socialitas* (der Trieb zur Geselligkeit) qua homines impelluntur, ut se invicem coniungant, societates inëant atque corroborent. Alter est *antagonismus*, vel hostilis aliqua naturae humanae propensio, qua fit, ut singuli, dum sibi unice prospiciunt, suaeque salutis tantum curam gerunt, eos, quibuscum ipsis nulla intercedit consuetudo, pro hostibus habeant et a se suisque domiciliis arcere enitantur. Hinc etiam, ut lites obortae componantur, iudicis auctoritate opus est.

Quosquidem impulsus, quamvis sibi oppositi esse videantur, cum hominis natura et indole recte congruere, ipsa, ni fallor, experientia et ea quae plures peregrinantes de variis orbis terrarum gentibus memoriae tradiderunt, *) luculenter docent. Multi enim populi, qui naturae impulsu, societatem aliquam iniverunt, eadem urgente natura, alias gentes, et quemcunque suis finibus appropinquare animadverterint,

*) Cf. imprimis: Acosta, hist. des Indes, l. VII, c. 2. Martini hist. de la Chine l. I. P. 18. sqq. Reliquorum de hac re scriptorum recensum exhibuit Meiners (Grundriß der Gesch. d. Menschheit. S. 129. u. ff.)

iniquo hostilique animo quam longissime a se arcere repellereque student. *) Quare etiam *Hobbesius*, quamvis in eo erasse mihi videatur, quod statum hominis naturalem mere hostilem finxerit, quum minime negari possit, et sociabilem indelem aliquam homini a natura datam esse, qua aliis sui generis se adiungat, ac cum iisdem concordiam voluntatemque copulet, haud omnino absone et absurde, uti multis viris doctis visum est, docuit: genus humanum natura sua esse insociabile. **)

Et iam veteres idem crediderunt. *Horatius* egregie illum hominum statum naturalem depinxit, sed simul, quid ex illo provenerit, eleganter indicavit: ***)

Cam prorepserunt primis animalia terris,
Mutum et turpe pecus, glandem atque cubilia propter,
Unguibus et pugnīs, dein fustibus, atque ita porro
Pugnabant armis, quae post fabricaverat usus;
Donec verba, quibus voces et sensus notarent,
Nominaque invenere; dehinc absistere bello,
Oppida coeperunt munire et ponere leges.

*) Omnes fere antiquitatis scriptores, praeter Hebraeos, primum genus mortalium ferox et omnis humanitatis expertus exhibuerunt; Cf. *Diod. Sic.* 1, 14. qui ἀλλὰνθρωπῆας mentionem facit. Idemque, eodem libro c. VIII feram et vere belluinam priorum hominum vivendi rationem describit. Cum illo omnes consentiunt scriptores, quos hic laudare necesse non est.

**) *Hobbesius*, L. de cive XIII, 7. „status, inquit, civitatum inter se naturalis, id est, hostilis est. Neque, si pugnare cessent, idcirco pax dicenda est, sed respiratio.“ *Hobbesium* refutare conatus est. *Montesquieus* (*Esprit des loix* L. I. c. 2.) Alii idem fecerunt. *Hobbesius* vero non primus laudatam sententiam protulit; *Plato* iam in libro de legibus L. I. *Cliniam* introducit eadem asserentem.

***) *Hor. Sat. L.* 1. 3. v. 99. ff.

Socialitas *) ergo homines adducit, ut se coniungant. Sobolis procreandae caussa hoc in primis fit. Hinc familiae exoriuntur, mox societates. Antagonismus idem efficit; homines enim coeunt, ut se defendant et hostem qualemcumque repellant. Itaque antagonismus aequae ac sociabilis hominum indoles multum fecit ad civitates constituendas. **)

§. X.

Humano generi ergo a natura datum est, ut societates ineat atque coniungat. Iam videamus, qua ratione id factum sit. Hic vero primum consociationes illae spectandae sunt, quae necessario per familias inire solent. Familias vero, temporibus antiquioribus, non solum parentibus et liberis, verum etiam servis et propinquis illis constitisse, qui vel longinqua aliqua cognatione familiam contingerent, facile quivis mihi concedet; neque negari poterit, magnam inter eas familias diversitatem obtinuisse. Quae quidem diversitas non numerum solum eorum, quae ad illas pertinebant, verum etiam ipsarum familiarum administrandarum rationem spectabat. Connubiis posthac tum intra familiam tum extra initis, auctis subinde opibus, ita ut e. g. numerosius emi posset servitium, hae familiae haud raro mirum in modum incrementa capiebant.

§. XI.

Aucta ita et iam frequens familia, nisi victus penuria urgeat, haud facile separatur. Ubi vero aliae sedes quaerendae erant, quae consuetudine inter familias illas increbuerat communio, post separationem

*) Hanc sociabilem animi humani indolem omnino negat Iusti (Natur und Wesen der Staaten. S. 14) qui Hobbesii sententiam tuetur, rationemque et mentem hominis vitae socialis unicam esse causam putat.

**) Cf. Kant, Ideen zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Rücksicht in seinen kleinen Schriften. Neuwied 1793.

plerumque remansit. Quippe pietas, beneficiorum grata recordatio, primitivi domicilii caritas, hospitii initi sanctitudo, animos veluti vinculis devinctos constrictosque tenent. Accedit, quod eadem singulorum institutio, communis de rebus divinis persuasio, idem denique, quoad res sacras, cultus, hanc primam animorum coniunctionem firment atque corroborent.

§. XII.

Connubiis hinc tum mariti tum uxoris cognati consociantur et coalescunt. Interdum non parvae solum civitates, verum etiam magna regna hoc modo firmanur. *)

§. XIII.

Connubiis, inter diversae originis gentes initiis, plerumque factum est, ut mores gentis alterius immutarentur aut corrumpereentur. Hinc legislatores interdum eiusmodi connubia legibus prohibenda censuerunt. Moses e. g. legibus sancivit, ne Hebraei filias exterarum gentium in matrimonium ducerent. **) Aliis vero ex causis connubia inter diversi ordinis personas interdicta sunt. ***) In universum vero

*) Eversa Alexandri M. Monarchia, et iam statim post Alexandrum, eiusmodi connubia inita sunt, ut imperium corroboraretur. Cf. Mannert Hist. de success. Alex. M. Domus Austriaca connubus praecipue aucta est.

**) Moses connubia cum populis haud circumcisis iniri vetuit. Cf. I. Mos. 34, 14, 5 Mos. 7, 3, et 23, 7.

***) Apud Indos, e. g. et Aegyptios, ubi antiquissimis temporibus accurata ordinum distinctio invaluit. Vid. Herod. L. II, et Diod. Sic. L. I. c. 73. de Indis: Robertson, Hister. Disquis. in Append. P. 255 et sqq. Apud Romanos connubia inter Patricios et Plebeos haud omnino prohibita fuisse, inter alia ex loco Livii [VI. 34.] apparet. Civibus vero romanis servam vel mulieram haud indigenam in matrimonium ducere defensum fuisse ex eodem auctore discimus XXXVIII, 36.

*Nach J. G. J. XII 2. wem die
Eben zwischen Plebeo und Patricio
verboden. Liv. 310 p. u. c.
griff Caesars die Plebe an.
an. (V. div. IV, 4.) parte
civitas velut contaminata*

*et indignam connubio.) — Eben zwischen Pat. und Plebe verboden. Liv. 8, 14. — In Manlius
verboden, außer eben Liv. 45, 29.*

antiquissimi leges et civitatum conditores hoc inprimis spectaverunt, ut connubia legitima essent. *)

§. XIV.

Quae vero inprimis huc faciunt, *iure hereditario* nituntur, quod, quamvis apud rudes et parum opulentos populos res paucas et tenuem supellectilem spectet, tamen, quum plerumque et ad caetera defuncti iura et privilegia, pertineat, res sane gravissimi momenti est, hic tamen non latius exsequenda. Sufficiat monuisse, vel primam civitatum originem earumque administrandarum rationem eo facile referri posse.

§. XV.

Illa vero familias administrandi ratio hic prae caeteris consideranda est; quae, quamquam pro familiarum magnitudine ac diversitate aequae ac populorum indole et moribus quam maxime diversa, ubique tamen ad ipsas civitates tam constituendas quam administrandas vim suam exeruit.

§. XVI.

Pater familias, utpote caput familiae, summae quasi rei praeerat; ab eo omnia pendebant, quae ipsius familiae salutem spectare videbantur. Hinc magna eius apud omnes auctoritas. Praecepit, si quid faciendum, dijudicavit, si quid decernendum esset; ubi lites dirimendae erant inter maritum et uxorem, siue inter liberos et servos, idem paterfamilias, in propria causa, iudex erat. Quum vero leges plerumque non essent, quibus singulorum voluntas significaretur, patris familias voluntas, vel interdum libido, pro summa lege habebatur. **)

*) De Cecrope hoc memoriae traditum est. Cf. Justin 2, 6. Moses leges matrimoniales tulit. De statu domestico Aegyptiorum agit. Diod. Sic. I. 80.

**) Exemplum vide I. Moses 38. De patrum familias in singulos familiae imperio. Cf. Odyss. IX. 114.

§. XVII.

Hoc modo facile poterat constitui arbitraria Vnius potestas, quae vero apud diversos orbis terrarum populos, pro eorundem ingenio ac moribus, quam maxime diversa fuit. Aliter inprimis apud gentes monogamas, aliter apud polygamas res se habuit. Hinc ex parte discrimen illud, quod inter populos originis germanicae et asiaticae occurrit observandum. Vbi monogamia obtinebat, *) mulieres, mariti laborum et periculorum plerumque participes, **) auctoritate aliqua et vel adeo imperio fruebantur; quippe earum consilio multa in re publica regi administrarique solebant. Quid? quod? divini etiam cultus munia obibant. ***)

Hinc vero factum est, ut apud easdem gentes sexus muliebris ad mores efformandos multum valeret. ****)

*) H. e. praescripta et legibus sancita erat. Nam etiam apud Hebraeos, Aegyptios et Graecos plures uxores ducere licebat. „In matrimonium Aegyptiorum sacerdotes unam, alii, si vellent, plures ducebant“ inquit Diod. Sic. 1, 80 — Vel apud Germanos polygamiam haud omnino prohibitam fuisse, Tacitus testatur (de S. ac M. German. c. 18) „Singulis uxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur.“

**) Cf. Tacitus de S. ac M. German. c. 7. et 18.

***) Cf. Tacitus l. I. c. 8. „Inesse quin etiam sanctum aliquid et providum putant, nec aut consilia earum aspernantur, aut responsa negligunt.“

****) Hoc vero non de omnibus populis monogamis valere, vel me non mone, facile quivis intelliget. Multum e. g. interest, inter gentes Germanicae et slavonicae originis. Nestor, statim ab initio Annalium, dum diversos gentis Slav, populos recenset, apud nonnullos neque coniugii neque sexus muliebris ullam aestimationem fuisse dicit. De caussis Polygamiae disserit Meiners (Geschichte d. Menschh. S. 266. c. 267) Certe apud Slavos non tanta erat reverentia foeminarum, quanta apud Germanos, quibus tum in universum exco-

§. XVIII.

Gentes contra asiaticae, molles illae atque effoeminatae, dum uxorum concubinarumque magno numero gloriabantur, foeminas servarum loco habere consueverunt. Hinc etiam alia ipsarum familiarum administrandarum ratio. Aëris temperiem, aliasque causas omitto, ex quibus regnorum asiaticorum peculiaris illa species vulgo demonstratur. Liceat mihi, quod ad familias attinet, paucis in memoriam revocare: foeminarum concubinarumque conclave ibi plerumque luxuriei et libidinis sedem esse, foeminas et concubinas se invicem calumniis lacessere et fatigare; librorum educandorum curam, vel nullam, vel levem, ibi geri; filios ex variis coniugibus procreatos se odiis persequi ideoque omnem concordiam familiaeque caritatem tolli, et servorum aliam ac apud Germanos conditionem semper ibidem fuisse. *) Quare non solum cum multis iisque gravissimis viris et despotismi originem ex parte in hac gentium orientalium peculiari familias administrandi ratione positam esse puto, **) verum etiam causas, quibus factum fuerit ut in oriente ingentia, quam citissime exorirentur constituerentque regna, ex hac familiarum primitiva indole earundemque omni habitu partim repetendas esse censuerim; quod tamen hic fusius exsequi non possum.

lendis, tum peculiariter efformandis sexus muliebris praecipue inserviit. Quanta apud Germanos foeminarum fuerit auctoritas, ex Tacito Cf. l. c. c. 8. apparet. Foeminas vero culturae germanicae promovendae inprimis ansam praebuisse, vel insitutio ordinis equestris (das Ritterthum) satis luculenter docet.

*) Hanc polygamarum familiarum descriptionem a Persis eorumque magno rege petitam, in omnes omnino Asiae populos polygamos, bellicosos illos, pauperes et vagabundos, non quadrare, facile concedo; sed eam, in universum a moribus Orientalium haud discrepare ex recentiorum perigrinantium commentariis elucet,

**) Cf. Heeren Ideen über die Politik etc. der vornehmsten Völker des Alterthums. I. P. 92, ed. rec.

§ XIX.

* Cf. Polyb. IV. 1. c. Quae modo exposui eorum etiam sententiam confirmare videntur, qui ex antiquissima familias regendi ratione Monarchiam promanasse putant. * Nam si rem paulo accuratius expendimus, vel illud Patriarcharum seu patrum familias regimen speciem quodammodo Monarchiae referrebat. *) Neque a me dissentiunt antiquitatis scriptores, qui ab initio civitatum imperiorumque reges fuisse memoriae tradiderunt; et sane ubi regnorum originem investigamus, plerumque ad reges imperiorum conditores vel inviti deferimur. **)

§. XX.

Populi monogami, in universum, non tam facile cogi et Vnius imperio subijci potuerunt, quam gentes polygamae. Hinc etiam Aristocracias aequae ac Democratias apud populos monogamos exoriri videmus. Graeci, dum ex Asia in Europam immigrabant, regum imperio parebant, ***) mox vero, vario modo libertatem suam vindicabant. Germani alterius imperium tam acre ferebant, ut vel urbes et oppida tanquam ergastula reformidarent.

*) Mecum egregie consentit Goguetius, l. c. Tom. I. L. 1. P. 4. sqq. vers. Hamberg. Alii (e. g. de Pauw sur les Chinois II. 292. Millar, observations, concerning the Distinction of Ranks in society P. 121. sqq.; Locke, Essay, concerning the true original extent and End of civil Government, II, 7. et alii) antiquissimam civitatum administrandarum rationem democratiam fuisse asseruerunt.

**) Cf. Diod. Sic. II. 4., qui Asiam primum reges habuisse contendit; Iustinus, qui histor. Philipp. I. 1. dicit: Principio rerum gentium nationumque imperium penes reges erat, Alios silentio praetermitto.

***) Quaeri quidem potest, quantum auctoritatis et potentiae illi primum habuerint, qui coloniarum duces, reges vulgo appellantur. Idem valet de rebus Germanorum.

§. XXI.

Sed haec sufficiant. Ad alias causas civitatum constituendarum progredior. Vitae scilicet agenda ratio, quae inter varios obtinet populos, hic consideranda est.

PARS SECUNDA.

§. XXII.

Populi vero, quod victum et omnem vitae degendae rationem attinet, in diversos ordines vulgo distribui solent. In universum, *Venatores*, quibus etiam illi accensendi sunt, qui piscibus capiendis operam dant; *) *Pastores* vel *Nomades*, qui cum gregibus suis circumvagantur, pascua quaerentes; *Agricolae* denique, qui ex agro qualicunque modo colendo victum sibi parant, quibus et illos adnumeraverim, qui variis artibus quaestum faciunt, mercaturamque exercent, in historia facile distinguuntur. Tamen illos populos non adeo stricte dispescuerim, ut e. g. venatores haud gregibus pascendis, *Nomadas*, agro qualicunque modo colendo, agricolas denique vel aucupio et venationi, vel animalibus non nullis domesticis alendis interdum intentos fuisse putem. **) Neque, quod interdum fit, agricolas ideo, quod sedes fixas habuerint, et civitatem semper habuisse, ex historia demonstrari potest.

*) *Ichthyophagi* et *Hylophagi*, quorum mentionem facit *Diodorus*, *Fenni* apud *Tacitum* de morib. Germanor. c. 46) incolae terrae ignis *Pescheris* vulgo appellati etc., ad ferocissimas omniique cultura carentes populos referuntur.

**) Quamvis haec populorum descriptio manca sit, tamen longe praeferenda videtur illi, qua genus humanum in populos feros, barbaros, ex parte cultos et

§. XXIII.

Hi populi, vel sponte, vel vi coacti, in societates interdum coierunt et civitatibus constituendis ansam praebuerunt. Haec tamen inter illos, in universum, observatur diversitas. *)

Venatores raro aut nunquam sponte sua conveniunt, ut civitatem constituent. **) Ferarum potius occidendarum, aut praedae agenda caussa, interdum se pro tempore coniungunt, duce electo, mox se separaturi. Interdum tamen accidit, ut eiusmodi gentes, aëris mitioris temperie aut soli cultioris ubertate pellectae, in remotiores orbis terrarum partes immigrarent, ibique aliis nationibus inmiscerentur. ***) Saepius easdem dux adegit, ut sua signa sequerentur, populorumque in suo exercitu colluviem augerent.

§. XXIV.

Nomades non minus aegre suam vivendi rationem derelinquunt: multum tamen a populis venatoribus differunt. Qui in montibus degunt, gentis multitudine in dies crescente et victus penuria coacti, saepe

omnino excultos distribuitur, uti recte monuit Meiners (Grundriss der Gesch. d. Menschh. Cap. III. S. 129.) Quod *Nomadas* attinet, illi qui in montibus circumvagantur, plerumque etiam feris occidendis operam navant, et facile ab illis *Nomadibus* distinguuntur, qui in planitie circa fluviorum ripas oberrant.

*) Ea tantum hic describi potuerunt, quae ad nostrum pertinebant argumentum. Scilicet populorum accurata descriptione consulto nos supersedere posse putavimus.

**) Recte dubitatur, an venatores et latrones imperium romanum condiderint. Romulus cum suis coloniae milii magis speciem referre videtur. Cf. Dion. Hal. I. 88. etc. Pelloutier, sur l'origine des Romains, Mem. de Berlin, pour l'a. 1751. P. 103. sqq.

***) Inter illas gentes, quae imperium romanum concutiebant evertabantque, populos venatores et pastores reperimus.

emigrant, *) cuncta igni et ferro devastaturi. Mox tamen plerumque, novis sedibus occupatis, requiescunt, cultioris vitae institutis se accommodantes. **) Pellekti vero soli cultioris fertilitate regionumque circa fluminum ripas et convallium amoenitate, haud raro ad agrum colendum, quamquam primum inviti, se accingunt. Hinc vici mox oppida assurgunt. Ita parvae illae in montanis civitates, quales olim in Graecia fuerunt, exstitisse videntur. Pelasgos enim, gentem advenam, in Thessalia sensim sensimque agriculturae operam dedisse, et incolas Arcadiae, quum vel serioribus adhuc temporibus gregibus alendis studerent, paucas habuisse urbes comperimus.

§. XXV.

Qui in campis patentibus greges suos agunt, Nomades, minus facile separantur, suamque vivendi rationem aequè religiose tuentur ac eam, quae per gentes, tribus et familias oritur, distinctionem. Illi, haud omnino rudes et inculti, quippe quos fabularum narrationibus, ***) cantu et saltatione mirifice delectari, quin imo, astronomiae studio subinde vacare, caeterum et cultum divinum et hospitalitatis officia religiose exercere constet, necessitate urgente, interdum etiam in societates coeunt et imperia condunt.

*) Huc equidem retulerim, qui olim Parnassi cacumina adcolebant, et duce Deucalione in planitiem descendebant, Hellenes postea appellati.

**) Ita Vandali, Suevi et Silingi in Hispania brevi tempore gladium cum falce commutabant. Cf. Orosius, VII, 41.

***) E. g. Arabes iam ante Mahomedum. De fabulis arabicis a Gallando et aliis publici iuris factis cogitabam. Cf. Herbelotus et Niebuhr.

§. XXVI.

Hoc vero sensim fieri solet. Familiae nonnullae, victus forsā penuria increbescēte, dum regiones fertiliores occupant, haud raro ad agriculturam se convertunt; quae postea, ubi plures sequuntur, iam moribus quodam modo excultis, et institutis non nullis, caeteris ferocioribus praestant, *) qui haud raro consuetam vivendi rationem persequuntur.

§. XXVII.

Tamen saepius civitates constituerunt populi illi pastores. Migrant et peregrinantur, latrocinii amore ducti. Dux adest strenuus bellique peritus. Adiungunt se caeteri et obsequium praestant. Feroci indomitoque animo, ingens turba terras invadit sedesque sibi ferro novas parat. Subito ita in Asia nova regna exstiterunt, amplitudine conspicua. Neque de regno Assyriorum, Babyloniorum et Persarum hic unice cogitavi, verum etiam quae Arabes, Turci et Mongoli condiderunt, imperia, animo meo obversantur.

§. XXVIII.

Quae hoc modo corripiuntur et formantur, imperia, plerumque despotismo succumbunt et brevi deflorescunt. Gentes enim, quae ea condunt, rudes et effrenatae, non nisi militari imperio coerceri possunt et postquam ex belli tumultibus paulisper requiescunt, regionis cultioris

*) Hinc forte apud non nullos populos tam ordinum, quam familiarum distinctio. Apud Persas tres gentes nobiliores, Pasargadae, Maraphii et Maspī erant. Phanthalaei, Derusini et Germani agriculturam exercebant. Alii, uti Dropici, Mardi et Sagarti cum gregibus suis per pascua palari solebant. Ad priores [Pasargades et caet.] pertinebat familia Achaemenidarum, ex qua reges Persarum exorti sunt. Cf. Herodotus, I, c. 125.

voluptatibus avide se ingurgitant. Hinc molles et effoeminatae iugum facile patiuntur. Accedit, quod ducis imperium primariae familiarum institutioni haud repugnet.

Ubi huius generis populi nationibus politioribus inmiscentur, haud raro cum illis coalescunt, ita ut populi cultioris leges, instituta, vel adeo linguam recipiant. *)

Multum tamen consuetae vitae rationis remanet. Urbes, quas condunt interdum ingentes, ad formam castrorum antiquiorum edificantur. Regia sedes, pro anni vicissitudine, mutatur, uti apud reges Persarum. **) Bella geruntur, evocatis excitatisque omnibus, qui civitatem constituerunt, populis. Hinc illa vix credibilis gentium multitudo, vel potius colluvies, in Persarum exercitibus. ***)

§. XXIX.

Agricolae, ad societates ineundas prae caeteris proclives, iam antiquissimis temporibus civitates constituerunt. Ad Euphrates et Nili ripas regna florentissima exstiterunt; et civitates, proprie sic dictas, non nisi a populis agro colendo intentis conditas fuisse, historia satis superque docet.

*) Hoc exemplo Gothorum, Francorum et aliorum originis germanicae populorum probatur, qui, quum imperium romanum invasissent, moribus Romanorum eorumque legibus facile se accommodarunt. Codex Alaricianus ex Codice Theodosiano partim excerptus erat.

**) Qui Babylone, Susae, Ecbatanae habitabant. Persepolim regiam potius regum defunctorum fuisse egregie docuit Heeren [Ideen, I. 284 sqq.] De Persarum legibus et institutis V. Xenophon Cyrop. 1, 2.

***] Cf. Herodot VII. 61. sqq. et Diod. Sic. II. 5.

§. XXX.

Illi nimirum populi, sive singulis familiis, sive pluribus constant gentibus, circa agros suos facile considunt, sedesque fixas ponunt, mapalibus et vicis, agresti modo, exstructis. Quae quidem loca, omnino separata, aut certe non arcte inter se coniuncta, societatibus formandis ansam praebent, ex quibus plerumque parvae civitates oriuntur. *)

Interdum tamen, rebus secus se habentibus, haec agricolarum conditio magnis imperiis condendis inservit, quum seiunctae primum harum gentium habitationes in urbes amplissimas haud raro excrescerent, et dux belli ferox, urbium magnarum potitus, facile regionem patentem sibi subjiceret. Metropolim vero magni momenti esse, si totius provinciae fatum spectas, vel recentissima historia docuit.

§. XXXI.

Quum vero agri cultura ita comparata sit, ut curam, diligentiam, industriam indefessam et vires plurium exigat, **) necessario illi, qui ad hoc vitae genus incumbunt, facilius congregantur et societates ineunt. Ita vero animi humani facultates magis excitantur et excoluntur. ***)

*) Historia antiqua magnum exiguarum civitatum numerum recenset. Tempore belli Troiani decem e. g. civitates in Thessalia erant. Cf. Strabo. IX. 658.

**) Venatorum et Nomadum quisque facile sibi sufficit. Cf. Robertson. Hist. of America III. 165.

***) Hinc etiam factum est, ut qui primi constituendis civitatibus operam navabant, agriculturam prae caeteris commendarent. Moses legibus agrarum iam statim post exodum ex Aegypto genti suae magis excolendae prospexit. Cf. Moses III. 19 9. ibid. 19. 22. Zoroaster Medorum, uti videtur, legislator agriculturam doctrinis suis adiuvit. Cf. Zendav. I. 16. sqq.

Plura inventa, quibus opus est in agri cultura, huius generis gentibus debemus. Quid? quod? quae alma parit tellus, quum ab indigenis haud consumi possint, vel opificum ope mutantur, vel mercis vice ad mercatum veniunt. Hinc praecipue origo tam artium mechanicarum, quam mercaturae. Et quia migrationes opera inchoata non abrumpunt, id, quod inchoatur, ad perfectionis fastigium aliquod facile potest perducī.

§. XXXII.

In primis vero agricolarum ad civilem aliquam et legibus ordinatam vitae rationem transgrediendi studium in eo spectatur, quod illi populi, sua tuendi causa, peculii dominiique primi claram notionem habent. Fines describantur, iura uniuscuiusvis coloni definiantur, necesse est; et ubi de finibus aut peculio disceptatur, magis ad iudicem, quam ad arma recurritur. Accedit denique, quod agricultura tanta negotia facessit, adeoque vires exercet, ut illi coloni, ne negotia sua aut negligantur aut abrumpanur, rei publicae suae qualiscunque administrationem viris quibusdam committant, neque, si iam rerum forte potiti sint, ipsis facile repugnent.

Ita constitutio civilis, legibus et institutis firmata, exoritur, quamvis haud subito, neque pactis et conventis statim suffulta, adeo ut historia, dum in universum civitatum originem innuit, singula momenta, quae ipsis formandis inservierint, silentio praetereat.

§. XXXIII.

Haec vero populorum agricolarum constitutio, quam ex ipsorum vitae agenda ratione promanare ostendimus, plerumque ad rei publicae

similitudinem accedit. *) Praeter ea, quae supra dicta sunt de familiarum conditione, fines agri angustiores, aequalem agricolarum fortunam, quae primo certe apud illos locum habet, patriae denique amorem, quo fit, ut penates, coniuges et liberos animo forti et invicto defendant, in caussis habeo.

§. XXXIV.

Quum vero ab agricultura vitae cultioris et civitatum perfectarum originem unice repetendam censerent, legislatores antiquissimi in eo fere omnes elaborarunt, ut agri colendi studium promoveretur, et populi, qui semel ad hanc vitae rationem traducti fuissent, prohiberentur, quo minus ad pristinam vivendi consuetudinem recederent. In Aegypto, vel antiquissimis temporibus, civitates a sacerdotibus constitutas et administratas fuisse, quorum auctoritas et vel adeo imperium agricultura nitetur, multi viri docti erudite exposuerunt; **) et, si recte quid video, ordinum illa apud Indos et Aegyptios distinctio, (Casteneintheilung) quam alii laudarunt ***) alii vituperarunt, a prima agriculturae civilisque

*) Quamquam regium imperium apud illos haud raro invaluisse, Propensio eorum ad rei publicae formam apud Graecos imprimis spectatur, qui, quamvis primum reges haberent, eorum tamen imperium brevi tempore certis limitibus circumscripserunt. Eos vero legibus et institutis agriculturam adiuvisse et promovisse, vel ex illis apparet, quae de Erichtheo, rege Atheniensium memoriae prodiderunt. Cf. Diod. Sic. 1. 29. („καταδείξει αὐτὸν τὰς τελετὰς τῆς Δημητρίας ἐν Ἐλευσίνι“). Quid? quod? quum Theseus Athenienses in tres ordines dispesceret, ordo secundus erat τῶν γεωμορῶν. Cf. Diod. Sic. I. 28. Plutarch in vita Thesei, P. 11. ed. Francf. anno 1599. fol.

**) Heeren V. C., cui me multum obstrictum obligatumque grato confiteor animo, Eichhorn et alii hoc copiose illustrarunt.

***) Hanc ordinum distinctionem encomiis extollit Robertsonius [historical Disquisition concerning the knowledge which the Ancients had of India; P. 255.

vitae institutione deducitur. Moses, postquam gentem suam ex Aegypto eduxerat, hoc imprimis spectavit, ut agriculturae sensim adsuescerent Hebraei; et legibus agrariis iam eo tempore, quo Nomadum more per quadraginta annos in deserto circumcursabant, consilium suum de civitate constituenda satis luculenter indicavit. *) Graeci, quum gentis hellenicae disciplinam omnemque vitae cultioris et ordinatae institutionem ab agricultura repeterent, Cererem vel Demetrem, quae agrum colere Hellenas docuerit, concinne *Δεσμφορον*, i. e. legiferam, appellarunt. Quin imo, et alii populi erudiendo et instituendo generi humano agri culturam inservisse variis mythis significarunt. **)

§. XXXV.

Iam de *populis, mercaturam* exercentibus, pauca dicenda sunt, quippe qui, vario modo, imprimis coloniis deductis, civitatibus constituendis ansam praebuerunt.

§. XXXVI.

Finibus suis, vi hostili, aut inundationibus terrae, motibus e. c. eiectionibus, ***), quum littori maris arenoso appropinquarent, aut insulas

sqq. ed. Basil.] qui eam ad excolendos efformandosque Indos multum valuisse putat.

*) Cf. Moses III. 19. 9. et 23. ibidem 25 — et V. 16.

**) Aegyptii Osiridem, agri colendi ratione praescripta, anthropophagiam abolevisse narrabant. Cf. Diod. Sic. I. 14. Chinenses Gui-Hoangum, regem antiquissimum, quum agriculturam invenisset, incolas eo adduxisse, ut sponte in societates coirent, civitatesque constituerent, prodiderunt. Cf. Martini hist. de la Chine I. P. 18. De Graecis vid. Stockmann Progr. de Cerere legifera et Heyne, opusc. I. 209 sqq.

***] Cf. I. Moses XIV. 1 — 4 et XIX, 24, 25. Cf. Iustin XVIII, 3.

vicinas*) occuparent, Venatores, Nomades, et Agricolaë, mare tanquam unicum refugium vitæque sustentandæ occasionem prospectaverunt. At plerumque egeni, solo sterili votis non annuente, et adueti haud raro prædatorum vivendi rationi, qui latrones fuerant, facile piratæ evaserunt. Ita Phœnices primum, Cares, Etrusci et alii piraticam circa maria faciebant. **)

Moribus posthac sensim excultis, ingenio iudicioque subactis, quum piraticis excursionibus subinde gentes potentiores se obiectarent, ***), ut fines tutarentur, plerique huius generis populi ad commercium, more pacifico exercendum, se converterunt. Placatis hinc maribus, urbes maritimæ efflorescere coeperunt. Legibus interdum cautum est, ne quis ad pristinam mari latrocinandi consuetudinem descisceret. ****)

§. XXXVII.

Quis vero non miratur ingentem urbium maritimarum multitudinem, una velut serie, si non nullas regiones exceperis, per omnia

*) Cf. Plinius, *Histor. Natur. L. VII. 56.*

**) Uti Phœnices, qui hac re commoti, variis artibus mechanicis et commercio operam dedere. Cf. Bochart, *Phaleg et Canaan*, IV. c. 35. Caeterum mythum de raptu Europæ ad piraticas Phœnicum expeditiones equidem retulerim. Cf. Ch. Hezel, *introduc. in græcæ ling. historiam.*

***] De Caribus a Miñoë debellatis, Cf. Thucyd. I. 8.

****] Forte sacerdotes Aegyptiorum, qui Typhonem Osiridi [agriculturæ] tamquam hostem perpetuum opponebant indigenasque a navigatione arcebant, hoc in animo habuerunt. Leg. Plutarch. de Is. et Osir. I. 2. Caeterum, eosdem a commercio haud omnino abstinuisse, vel ex legibus apparet, quæ commercia spectant. Cf. Diod. Sic. I. 79.

fere maris mediterranei litora et ad pontum Euxinum dispositarum? *) quae commercio, variis de caussis, originem suam debebant. Navigationis enim ipsius natura, manca illis temporibus, quum ora maritima presse legi soleret, effecit, ut multae urbes, navium stationi idoneae, in maris litore conderentur; quod interdum coloniarum ope factum esse ex historia constat.

§. XXXVIII.

Diverso vero modo haec emporia, sive prope litus, sive procul ab ora maritima, in interioribus regionis partibus sita erant, commercii auxilio, brevi incrementa ceperunt. Quae in antiquissimis scriptoribus occurrunt de eiusmodi urbibus, descriptiones admirationem excitant. Ut Tyrum et Sydonem taceam, quarum honorificentissimam scriptores hebraei faciunt mentionem, **) ut Babylonis, urbis amplissimae et magnificentissimae, miracula et opes ne quidem attingam, mihi non temperare possum, quin moneam, et in Aethiopia, Asiae et Africae interioribus partibus urbes opulentas, omni cultu et vel artium monumentis conspicuas, antiquissimis temporibus fuisse, quas commercium in primis evexerit, opibusque auxerit. ***)

Urbibus mercantibus, media terra sitis, plerumque mercatores, societate inita iter facientes, (Caravanen) quibus statione (καταλυσσι apud

*) Phönices, secundum Strabonem P. 207. ducentas urbes in Hispania et trecentas in Africa habebant. Quot in Asia minore, in Graecia, in Italia brevi tempore effloruerint, urbes maritimae, non est quod copiose exsequar.

**) Ezechiel, XXVII, 8 — 11.

***] Cui non notae celeberrimae illae urbes: Axum, Meroë, Thebae? (in Aegypto superiori) Ammonium, Augila; Baalbec et aliae? Cf. Herod. L. IV. 3. et L. II. 42.

Herod.) opus erat, subvenerunt. Ab eius modi mercatorum stationibus haud raro ipsa oppidorum urbiumque origo repetenda est. Quid? quod? et ipsi interiacentes populi, Nomades, plerumque a mercatoribus eo consilio adhibiti, ut iumentis suis merces ulterius deportarent, et commercium adiuvarunt, et se ipsi ditarent. *)

§. XXXIX.

Urbes vero mercatores, quum interdum etiam regionem adiacentem sibi subjicerent, sine imperio aliquo non potuerunt subsistere. Itaque rei publicae administrandae aliqua ratio invaluit, quam paucis hic adumbrabimus.

§. XL.

Haec urbium administratio cultu aliquo divino communi plerumque nitebatur. Melcartes, qui tamquam commercii deus tutelaris colebatur, **) templa sua habebat, et Neptuni cultum a Libybus, qui mari mercaturam faciebant, Graeci mutuati sunt. ***) Hic communis sacrarum cultus subinde vinculum erat, quo singulae civitates quam arctissime connectebantur.

*) Cf. quae Cl. Heeren de hac re docuit in opere supra laudato.

**) Adonis ab omnibus Phœniciae incolis colebatur. Cf. Hist. du culte d'Adonis par Banier. Mem. de l'Acad. des Inscr. III. 98. sqq. Melcartes Tyriis inprimis sacer erat. Eius cultum vinculum fuisse, quo omnes Phœnicæ urbes connecterentur, Heeren putat (Cf. Ideen, ersten Theiles zweite Abtheilung S. 626.) Idem auctor Tyrium Herculem a Graeco Hercule distinguendum censet. Quaeri tamen potest, an Graecorum mythus de Hercule a Phœnicibus repetitus sit. Harokel (Hercules?) apud Phœnices significabat mercatorem. Cf. Forster, Histor. des decouvertes et des voyages, faits dans le Nord. 1. 9.

***) Cf. Herod. II. 50.

§. XLI.

Ipsarum civitatum mercantium administratio ad Democratiae primum formam vergebat. Sed quum opibus acquirendis accumulandisque omnes animi vires intenderentur, nihilque antiquius et prius ipsis esset divitiis, divites plerumque rerum potiti sunt. Chartagine, Florentiae et Venetiis, ubi commercio prae caeteris litabatur, (in Anglia res paulo aliter se habebat) omnis potestas civitatisque administratio penes divites erat. *)

Quia vero commercii magna apud eosdem est aestimatio, idque, haud sine libertate aliqua incrementa capere potest, in eiusmodi civitatibus institutio quaevis militaris odio habetur. Cives belli labores reformidant et detrectant, pacis dulcedine deliniti. Ubi vero armis decertare opus est, milites mercede conducuntur, amici plerumque infidi et haud raro civitati hoste ipso infestiores. **)

§. XLII.

Caeterum, quod externam earundem civitatum administrationem attinet, haec fere in oculos incurrunt spectanda. Quia omnis civitatis fortuna a commercio pendet, id, summo studio omniique animi fervore tueri sibi vindicare enituntur. Hinc illa populorum mercantium inter se aemulatio, hinc provinciarum suae ditionis exterarum iniuria et oppressio, hinc scaturiginem divitiarum suarum studiose celandi ardor, hinc denique, quum eiusmodi artes parum succedant, bella commercii caussa operose gerenda.

*) De Carthagine legisse iuvabit, quae doctissimus Heeren de repub. Carth. erudite exposuit. (Ideen II. 134. sqq.)

**) V. Heeren, Ideen II, 283 sqq.

§. XLIII.

Negari tamēn non potest civitates mercantes, coloniis praecipue deductis, ad genus humanum efformandum multum contulisse. Commer-
cii enim ope factum est, ut opificia et vel adeo disciplinae nonnullae ex-
colerentur *) populique mercaturam facientes gentibus exteris literas et
artes adferrent. **) Sed haec hactenus.

P A R S T E R T I A.

§. XLIV.

Quid ad civitates constituendas praecipue fecerit, sive animi
humani indolem, sive familiarum conditionem, sive denique vivendi
rationem spectes, in antecedentibus pro viribus exposui. Iam de insti-
tutis illis, quae idem effecerunt et ad animi humani culturam referuntur,
paucis agam. Huc vero retulerim *leges et cultum divinum*. ***) Quod
utrumque, quum in antiquissimis civitatibus eodem redire mihi videatur,
de religione unice disserere mihi in animo est.

§. XLV.

Leges vero ubique et ab initio latas esse, ex historia non potest
probari; verum potius multos populos iam civitatem constituisse com-

*) Cf. Goguetius L. I. P. IV. c. I. sqq.

**) De praeis litteris Gr. et Rom. in Montfauc. Palaeogr. gr. — Goguet. I. IV.
285 sqq. vers. Hamb.

***) Nam de aliis rebus quae sane multum valuerunt ad iungendas firmandasque

perimus, priusquam legum codicem haberent. Res publica Atheniensium multo iam ante Draconem et Solonem vixit, et Westrogothorum civitas Alarici legibus originem suam non debet. Necesse ergo est, ut meam de legibus sententiam hic paulo accuratius exponam.

§. XLVI.

Leges mihi sunt, in universum, cuiuscunque generis institutiones, quae legum vim habent. Ita apud plerosque populos ea religiose observantur, quae disertis verbis non praescribuntur. Romanus, Dei Termini metu compulsus, a vicini sui agro abstinebat, *) quum duodecim tabularum leges non dum essent latae. Legislatio, sensu proprio, non nisi inter gentes quodam modo excultas locum habere potest. Nam, ut artem scribendi praetermittam, multa sane requiruntur ad legislationem, quae in populum omnino rudem et agrestem non cadunt. Sed ubicunque homines in societatem coeunt, leges, quibus singuli se adstringi patiantur, existant necesse est. Distinguendae vero sunt leges illae, quae ex necessitate aliqua urgente, ex ipsa societatis conditione et naturali quodam rerum nexu promanant ideoque, vel nemine iubente, observantur, **) ab illis legibus, quae eo consilio praescribuntur, ut singulorum saluti prospiciatur. Eiusmodi leges haud ubique scriptae fuerunt. Germani, tempore Taciti, leges litteris exaratas ignorabant; quis vero, libello de moribus Germanorum perlustrato, Germanis nullas omnino leges fuisse

hominum societates, e. g. de lingua, institutione vel disciplina publica etc., hic sermo esse non potest.

*) Cf. Dien. Halic. 1. 2. Plato de Leg. 1. 8.

**) Hoc recte monuit Montesquieus (Esprit des Loïs I.) statim ab initio.

contendet? Numa Pompilius per plures tulit leges; *) idem fecit Moses. — An omnes scriptae fuerint, dubitatur. — Denique legislatores multum differunt ab illis, qui leges jam latas colligunt, ut in ordinem redigantur. **)

§. XLVII.

Religio in primis loco legum erat. Homo enim rudis, rerum in natura occurrentium varietate et magnitudine obstupefactus, quum earum causas non indagare et percipere posset, has ipsas res, e. g. tonitrua, arbores, feras feroces, sidera etc. tamquam totidem numina, a quibus omnis sua fortuna penderet, spectabat. Sentiebat enim vim illam, quam res illae exserebant. Hinc vel admiratione abreptus, vel grati animi sensu affectus, vel metu denique percussus, genua flectebat, venerabundus deosque suos sibi conciliaturus. Hanc primam religionis speciem, vocabulo portugallensi, *Fetischum* vel *Fetischismum* appellant. Postea, iudicio paulisper excitato, et imaginationis facultate praecipue exulta, res quidem naturae non pro Diis habet homo, verum ipsis vim divinam vel numen aliquod inesse putat, quod, pro facultatibus suis suaeque cogitandi sentiendique ratione, sibi fingit et exornat. Hanc religionis notionem *Symbolismum* mihi liceat appellare, ad eumque omnia idololatriae et Polytheismi genera referre. Omnes antiquitatis populi, si Hebraeos excipere velis, ***) huius de rebus divinis persuasioni adhaerebant. Haud

*) Cf. Plutarch Vit. Num. I. P. 67 et 71. ed. Francf.

**) Quod bene monuit Meiners (Gesch. d. Menschh. cap. „Gesetze.“)

***) Plures Polytheismi vestigia apud Hebraeos vel in ipsis Mosis libris reperiri adfirmarunt, Mosen tamen gentem suam ad Monotheismum traduxisse ex eiusdem scriptis apparet.

facile enim mens humana, dum sensim rerum naturam et indolem perscrutabatur, ad unam earum causam, *Deum* scilicet omnium rerum conditorem et conservatorem, assurgere potuit. *Monotheismus* sane summus notionum de rebus divinis gradus est. Verum enim vero de religionum origine mihi non est disserendum, sed potius dicendum, quid illae valuerint ad constituendas civitates. Neque, pro meae dissertationis ratione, illis potero immorari, in quibus earundem vis in rerum publicarum administrationem spectatur.

§. XLVIII.

Ubi vero de Veterum religione sermo est, me ceremonias et instituta, quae ad cultum divinum pertinerent, praecipue in animo habuisse, vix est quod moneam.

Itaque religiones antiquae multum fecerunt ad societates hominum coniungendas. Nam quod imperatur, societatis causa, quamdiu religioni ipsi fides habetur, aequae valet ac ipsius Dei effatum et voluntas, quam haud ambigue expressam, nemo audet interpretari aut in dubium vocare.

§. XLIX.

Accedit quod, qui prope locum, ubi numen aliquod colebatur, habitabant, et ad communem cultum conveniebant, arcissimis vinculis inter se connecterentur; quae vincula cultus ipsius ratio, ceremoniis et symbolis superstructa, veneratio, metus et animi grati sensus, vario modo corroborabant.

Hinc, si paulo altius assurgimus, ea, quae apud Veteres religionem et civilem societatem intercedebat, coniunctio oriebatur; sive familias spectes, quibus sui penates erant, sive maiores societates.

§. L.

Omnes fere Graeciae civitates, quum peculiaria numina haberent, illis quasi dicatae erant; quaevis urbs Aegyptiorum sua animalia tamquam deos venerabatur. Quid? quod? quum illi populi seiungerentur, numen, cui omnes sacra faciebant, omnes iterum coniunxit. Ita Graeci ex gente ionica Neptunum, Dorii Apollinem, Coloniae achaicae in Italia Iovem tamquam suae gentis deum tutelarem colebant, omnes tamen Hellenes illis omnibus litabant. Omnes graeci nominis populi oracula omnibus veneranda consultum et ludos solemnes, in honorem deorum institutos, celebratum veniebant. Cultus Iehovae apud Hebraeos huius gentis tribus connectebat, templo inprimis hierosolymitano condito. Latini confoederati Iovem latialem venerabantur, et ex omnibus Phoeniciae urbibus mittebantur, qui in aedibus Tyrri Herculis sacra facerent et munera offerrent.

§. LI.

Hinc etiam factum est, ut, quum eiusdem originis populi a patria religione desciscerent, civitatis ipsius forma et administratio plerumque immutaretur. *)

§. LII.

Legislatio ergo apud populos antiquos a numine repeti solebat. **) Homo rudis fidem habet institutioni, quam a deo praescriptam esse putat.

*) Quum decem tribus civitatis hebraicae deficerent, alius cultus introductus est. Ierobeam, primus rex Israelitarum, vitulos aureos, tamquam gentis deos, erigi iussit. 1. Reg. 12. Forte eandem ob causam, ne, scilicet, unquam patriae religionem et instituta abdicarent, graeci coloniis deducendis deos secum auferendos tradebant. Cf. Heyne. Opusc. I. 290. sqq.

**) Cui non subit Moses, qui Decalogum digito Iehovae scriptum esse affirma-

Sacerdotes itaque tum ipsi leges tulerunt, tum quae ab aliis latae erant sanciverunt; quippe qui, tamquam pro deorum ministris habiti, de numinis voluntate genus mortalium certius facere putabantur.

§. LI.

Iam eiusmodi legibus, religione in auxilium vocata, quasi vi aliqua, homines ferè ad vitae cultioris rationem traducti sunt. *) Ita enim metu deorum permoti et compulsi, voluntatem suam effrenam illam et haud limitatam compescere, officia mutui amoris, hospitalitatis e. c. praestare, praeceptis et imperio sapientiorum parere et ad instituta civilia se accommodare discebant.

Sacerdotum, hanc ob causam, auctoritatem mirum et vix credibilem in modum crevisse, ex iis, quae modo dixi, fluit; neque de iis, quae imperio eorum evehendo amplificandoque subvenerint, copiosius loqui apud me constitui.

§. LII.

Attamen pauca his addere mihi liceat, quae meam sententiam magis dilucidare, et administrationem civitatum earumque praefectos praecipue spectare puto.

bat? Numa Pompilius cum Nympha Egeria? Lycurgus, qui leges suas, a delphico oraculo comprobatas esse dicebat? ut alia exempla silentio praeteream.

*) De Medis, legibus Deiocis ad civilem societatem vitaeque cultioris rationem traductis. V. Herodot I, 98.

§. LIII.

In rebus publicis magistratum electio in comitiis plerumque fieri solebat, sacris procuratis, h. e. postquam auguria capta, hostiarumque viscera inspecta erant. *) Religio et qui eius curam gerebant, vel in reges creandos interdum vim suam exserebant. Darius, Hystaspis filius, hinnitu equi (nam equi Soli sacri erant) rex declaratus est, **) et Samuel, ordini Sacerdotum addictus, Hebraeis regem constituit. ***)

§. LIV.

Sacerdotes, porro, apud plerosque populos vel ipsi iudicis munere fungebantur, vel certe in iudiciis decretisque faciundis haud secundas agebant. Apud Hebraeos Samuel, supra nuncupatus, ipse iudex gentis iudaicae, eandem dignitatem suae familiae, iure hereditario, procurare studebat. ****) Aegyptiorum sacerdotes, certo quidem tempore, disciplinam aliquam in reges exercebant, *****) eosque defunctos iudicio suo subiciebant. *****) Apud Germanos nemini, exceptis sacerdotibus,

*) Cf. Liv. I. 7. et alibi.

**) Herodot. III. 86.

***) I. Sam. 10.

****) Cf. I. Sam. 8. 1.

*****) Cf. Diod. Sic. I. 70. Caeterum, reges Aegyptiorum adeo legibus et disciplina aliqua limitatos fuisse, ut quid quavis diei hora faciendum, qua comedendum, bibendum, cubitum eundum etc. esset, ipsis praescriptum fuerit, negat Meiners (Versuch über die Relig. Gesch. der ältesten Völker. S. 133 u. ff.

*****) Cf. Diod. Sic. I, 72, qui copiose agit de honoribus in reges Aegyptiorum collatis, iudiciumque de iisdem post excessum paucis attingit. Legisse

in cives animadvertere poenasque, tamquam numinis effata, promulgare permissum erat. *)

§. LV.

Accedit, quod sacerdotes, quum doctrina variaque rerum cognitione eminent, tum institutioni publicae omnino praeerant, tum reges disciplina et consilio suo adiuvabant. Ita Magi apud Persas pro regum persarum amicis et administris habebantur. **) Germanorum antistites in gentis comitiis praesidebant. ***) Apud Gallos rei publicae summa penes Druides erat. ****) Hinc etiam partim factum est, ut serioribus adhuc temporibus, medio e. g. aevo, magna Clericorum auctoritas apud Germanos remaneret.

Itaque mirum non est, sacerdotes, pro illa, qua fruerentur, potestate, et civitates constituere et administrare potuisse; quod tamen, pro finibus dissertationi academicae praescriptis, fusius exsequi non possum.

iuuabit Heynii diatriben de iudicio, quod defunctis Aegypt. regibus subeundum erat. Opusc. I. 135. sqq.

*) Cf. Tacitus de mor. Germ. c. 7. ibid. II.

**) Xenophon Cyrop. VIII. Op. P. 304.

***] Tacitus, Germ. c. 10.

****] Iulius Caesar, de bello gallico, VI. 13.

P A R S Q U A R T A.

§. LVI.

Homo denique migrat et migrationes, in caussis habendae sunt civitatum constituendarum. Magna tamen apud populos migrantes diversitas occurrit.

§. LVII.

Ad migrantes vero populos non illi pertinent, qui, vel vi abacti, vel pretio emti, terram patriam non sponte derelinquunt; qui ita traducti, ad quam pertinebant, civitati damnum intulerunt. Quippe qui, sive servi, sive civitate donati essent, mores haud raro indigenarum, castos et ingenuos, tamquam contagione aliqua, corrumperent, seditiones excitarent, militarem denique disciplinam everterent. Historia romana copiam exemplorum suppeditat, quae singula laudare a meo proposito alienum est.

§. LVIII.

At migrarunt populi, primum fortunam sectandi caussa, (als Abenthéurer,) necessitate forte, e. g. annonae caritate, nimis increbescente regionis vel urbis multitudine, seditionibus domi gliscentibus, e. c. coacti, vel maris fluctibus in navigatione abrepti, qui quidem, ex mea sententia, a coloniis a civitatibus consulto ablegatis distinguendi sunt.

§. LIX.

Eiusmodi populis, scilicet fortuna caussa alienas terras quaerentibus, mare mediterraneum regionesque ad eius oram sitae mirifice annuebant. Facile linitibus suis spatia haud admodum lata secabant, et facta excensione, quum vel vi armorum, vel amicitiiis iunctis, terram occupassent, ubi inprimis indigenas ingenii morumque aliqua cultura superabant, eosdem facile in ditionem suam accipiebant, et plerumque, connubiis initis, iisdem inmisccebantur. Indigenae, animi grati sensu affecti, interdum ducem advenarum in numerum deorum retulerunt illique sacra fecerunt.

Historia antiqua multa eiusmodi ducum nomina memoriae tradidit; et quum pleraeque huius generis emigrationes historiam ipsam praeiverint, recte dubitatur, an omnium omnino nominum cognitio ad nos pervenerit.

§. LX.

Sed quo frequentius migrationes fiebant, eo facilius populi advenae cum indigenis coalescere potuerunt. Quot graecae originis populi in Italiam immigraverint, cum indigenis societatem ineuntes, ex Herodoto, Dion. Halicarn. et aliis discimus.

§. LXI.

Populis migrantibus, huc usque descriptis, equidem Inachum, Danaum, Cadmum, Cecropem, Evandrum, Aeneam, Antenorem et multos alios adnumeraverim, quorum auxilio, uti historia clare docet, vel civitates constitutae, vel certe immutatae fuerunt.

§. LXII.

Sed a civitatibus iam constitutis et bene administratis coloniae etiam emittuntur. Caussae coloniarum deducendarum iam in antecedentibus indicatae sunt. Praeter necessitatem urgentem, de qua iam mentio facta est, in commercii navigationisque adminiculum hoc plerumque fiebat. Carthaginenses et Romani haud raro colonias deducendas censuerunt, ut, quas occupaverant, terrae in ditione sua manerent. Necesse subinde erat, ut regionum nonnullarum merces (argentum, quo Hispania affluebat, frumenta e. c.) sibi vindicarent. *) Saepius vero coloniae deductae sunt, ut, quum patria civitas haud omnibus sufficeret, novae sedes quaererentur.

*) Hoc etiam in Colonias in Americam occidentalem deductas mihi quadrare videtur.

§. LXIII.

Ab eiusmodi coloniis civitates constitutas fuisse, vel Carthagini exemplum declarat, ut Phocaeos, Corcyraeos, et plures Siciliae populos e. c. silentio praetermittam.

In civitatibus ab eiusmodi coloniis constitutis haec fere observantur: In universum patriae moribus et institutis religiose addicti, adeo, ut indigenarum vitae consuetudinem eorumque cultum saepe odio haberent, et aegre cum illis consuescerent, coloni civitati patriae, vinculis veluti devincti amoris et amicitiae artissimis, adhaerebant; ideoque, quum bellum ingrueret, pro patria antiqua plerumque arma capiebant.

§. LXIII.

Omitto *emigrationes* illas populorum, quae, iussu ducis aut principis potentioris, factae, civitatibus, tam constituendis et ordinandis, quam evertendis et immutandis; occasionem praebuerunt, sive rudes antiquitatis populos, sive recentiorum temporum cultiores spectes; quam quidem rem, sane gravissimam, quum iam in antecedentibus, ubi de incursionibus Nomadum sermo erat, paucis attigerim, et cultiorum populorum, praeterea, bella et occupationes haud sine aliqua polifices recentioris et subtilioris cognitione pertractari posse autumarem, quod extra dissertationis meae limites positum erat — hoc quidem loco, illo posthabito argumento, ne quidem delibare apud me statui.

E r r a t a.

P. 6. post *agrestes* „comma ponendum est. Ibid. leg. ideoque. — p. 3. l. errasse. Ib. sensusque. p. et sensus. Ibid. Not. 2. del. punctum post est. — P. 10. Not. 3. l. mulierem. — P. 13. l. liberorum. Ibid. familiaeque et Not. institutio. — P. 14. l. referebat. — P. 15. l. circumvagantur. — P. 22. l. Erechtes. — P. 23. l. Θεσμοφορον. — Leviera Typographi errata facile emendabit benevolus lector.